

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

Desirable characteristics of school administrators

บัณฑิต คุณาวุฒิกร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Banthit Kunawutikorn

Khonkaen University

E-Mail: Banthit25@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยได้เล็งเห็นความสำคัญของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ดังนี้

คุณลักษณะผู้บริหารที่ดี ควรจะมีลักษณะดังนี้ 1. กล้าตัดสินใจ 2. ไวต่อข้อมูล 3. เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ 4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน 5. ประสานสิบทิศ 6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ 7. จูงใจเพื่อร่วมงาน 8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค 9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ 10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม จะต้องบริหารงานแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ

คำสำคัญ : คุณลักษณะที่พึงประสงค์; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This article aims to synthesize concepts about desirable characteristics of school administrators. By recognizing the importance of the desirable characteristics of school administrators as indicators of the organization's success as follows.

Good management characteristics Should have the following characteristics: 1. Dare to make decisions 2. Sensitive to information 3. Increase vision 4. Honest and creative work 5. Coordinate ten directions 6. Think new ways of working 7. Motivation to work 8. Endure Problems and obstacles 9. Know how to be flexible according to the event 10. Participatory management Must manage as a team involved, thinking, planning, making decisions and taking responsibility.

Keywords : Desirable characteristics; of school administrators

บทนำ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษานับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการที่จะให้การบริหารสถานศึกษานั้นๆ ประสบผลสำเร็จและมีความก้าวหน้าไปด้วยดีอีกด้วยคุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลิกภาพที่ดีที่ควรปลูกฝังให้มีอยู่ในตัวคุณลักษณะของผู้นำที่เป็นที่พึงประสงค์ของสมาชิกเป็นสิ่งที่ต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาดังนี้ มีความรู้ ความคิดริเริ่ม ความกล้าหาญ ความเด็ดขาด ความแนบเนียน ความมีคุณธรรม ทำทาง ความอดทน ความกระตือรือร้น ความไม่เห็นแก่ตัว ความตื่นตัว ดุลยพินิจ ความสงบเสงี่ยม ความเห็นอกเห็นใจ ความจงรักภักดี และบทบาทและความสำคัญผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานในฐานะ ที่เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาและริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่างๆไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงานคุณลักษณะและคุณสมบัติในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำงานให้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่วนคุณลักษณะผู้บริหารที่ดี ควรจะมีลักษณะดังนี้ 1) กล้าตัดสินใจ 2. ไวต่อข้อมูล 3.เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ 4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน 5.ประสานสิบทิศ 6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ 7.ตั้งใจเพื่อร่วมงาน 8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค 9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ 10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม จะต้องบริหารงานแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลิกภาพที่ดีที่ควรปลูกฝังให้มีอยู่ในตัว (กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 33)

คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นถึงความดี หรือลักษณะประจำตัวของบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน(2546 : 116)

คุณลักษณะของผู้นำที่เป็นที่พึงประสงค์ของสมาชิกเป็นที่ต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์นิเทศ ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 ที่กล่าวถึงผู้นำที่ดีควรประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญๆ 15 ประการ คือ

1. ความรู้ (Knowledge) ความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้นำเพราะความรู้เป็นเครื่องมือในการบริหาร และช่วยรักษาสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. ความคิดริเริ่ม (Litative) ความคิดริเริ่ม เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้นำต้องมีเพราะในการบริหารงานจำเป็นต้องมีการพัฒนาต้องอาศัยเทคนิค วิธีการ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาบริหารเพื่อให้ทันกับยุคและสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ

3. ความกล้าหาญ (Courage) ความกล้าหาญ เป็นลักษณะอาการที่ไม่กลัวต่อสิ่งที่จะเกิดไม่ว่าจะเป็นความล้มเหลว ความผิดหวัง หรือความเจ็บปวดต่าง ๆ กล้าที่จะรับกล้าที่จะเผชิญ กล้าที่จะตัดสินใจ ผู้นำที่มีความกล้าหาญ จะเป็นผู้ที่สามารถจะผจญต่อการต่อต้านหรืออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จของงาน

4. ความเด็ดขาด (Decisiveness) ความเด็ดขาดคือ ความสามารถในการตัดสินใจโดยทันทีไม่มีการลังเล เมื่อตกลงใจก็สั่งการได้อย่างเด็ดขาดกระชับ ชัดเจนไม่อ้อมค้อม และมั่นใจในการตัดสินใจ

5. ความแนบเนียน (Tact) ความแนบเนียน คือ อากัปกิริยาที่เหมาะสมและถูกต้องตามกาลเทศะเข้าสังคมได้ทุกระดับชั้น โดยไม่เคอะเขิน ผู้นำที่สามารถแนบเนียนคือ ผู้นำที่นุ่มนวลมีมารยาททางสังคม รับรู้และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมปะเพณีให้ความสำคัญแก่บุคคลอื่นเสมอ

6. ความมีคุณธรรม (Goodness) คุณธรรม คือ สภาพของคุณงามความดี ผู้นำที่มีคุณธรรมคือ ผู้ที่มีจิตสำนึกดี จะทำอะไรก็คิดให้ดีกว่าก่อนกระทำ แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดเป็นคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อลูกน้องมีความยุติธรรม (Justice) มีศีลธรรม (Morality) ความมีคุณธรรม จึงเป็นลักษณะสำคัญของผู้นำประการหนึ่ง

7. ท่าทาง คือ กิริยาอาการ และเครื่องแต่งกายที่ถูกต้อง ผู้นำต้องมีลักษณะท่าทางที่ดี ดูดี สัมกับสถานภาพของความเป็นผู้นำ เพราะผู้นำที่ดีมีลักษณะท่าทางที่ดีย่อมสร้างแรงจูงใจและก่อให้เกิดความเลื่อมใสในเชื่อถือต่อผู้พบเห็นโดยเฉพาะ ผู้ใต้บังคับบัญชา

8. ความอดทน (Endurance) ความอดทน คือ คุณภาพของร่างกายและจิตใจที่ยอมรับทนต่องาน อุปสรรค นานาสิ่งแวดล้อม ความอดทนก่อให้เกิดพลังที่จะผลักดันให้การบริหารงานบรรลุตาม เป้าหมายนำไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างแท้จริง

9. ความกระตือรือร้น คือ การที่จิตใจริบร้อนแรงเรียวฝึกฝน เร่งร้อนมีปฏิริยาสนใจ เอาใจใส่ต่อหน้าที่หรือกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ผู้นำที่มีความกระตือรือร้น จะทำให้งานไม่คั่งค้าง ลูกน้องไม่ควรนิ่งนอนใจ ต้องกระตือรือร้นตามผู้นำ

10. ความไม่เห็นแก่ตัว คือ การไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวต้องข่ม อดทน อดกลั้นต่อกระแสความอยากได้ ความโลภของตนเอง ผู้นำที่ไม่เห็นแก่ตัว คือคนที่สุจริตซื่อสัตย์ต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อหน้า ผู้นำที่เห็นแก่ตัวคือ ผู้นำที่สนิมที่อยู่ในใจ

11. ความตื่นตัว (Alertness) ความตื่นตัว คือ ความระมัดระวัง ความสุขุมรอบคอบไม่ประมาท ทำอะไรทำทันที มีความปราดเปรียวเป็นผู้นำที่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้การยอมรับเชื่อมั่นในความทันต่อเหตุการณ์เป็นผู้นำนี้ไม่ลำสมัยทั้งด้านพฤติกรรมทางความคิดและการบริหาร

12. ดุลยพินิจ คือ พลังแห่งความคิดในการพิเคราะห์สังเคราะห์พิจารณาสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ สถานการณ์ได้อย่างละเอียดรอบคอบ ถูกต้อง ตัดสินใจได้เฉียบแหลม และเฉียบขาด ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา อบอุนใจ มั่นใจในการตัดสินใจในการพิจารณากลับกรอง

13. ความสงบเสถียร (Humility) ความสงบเสถียร คือการวางตัวที่ไม่หยิ่งยโส ไม่จองหององอาจเยือกเย็น ดูน่าเกรงขามแต่ไม่มากแล้ว เยือกเย็นดูมีสง่าราศี ผู้นำที่มีความสงบเสถียรทำให้ผู้ใต้ บังคับบัญชาที่มีความนับถือด้วย

14. ความเห็นอกเห็นใจ (Humanity) ความเห็นอกเห็นใจเห็นใจเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมไม่เลือกชาติ ศาสนา วรรณะผิว หรือเชื้อสายประกอบเมตตา กรุณาการมีน้ำใจ

15. ความจงรักภักดี (Loyalty) ความจงรักภักดี คือ สภาวะของความซื่อสัตย์สุจริตและซื่อตรงทุกคน ต่อหน้าที่ ผู้นำที่มีความจงรักภักดีจะเป็นผู้นำที่มีวินัยในตนเอง มีความจริงใจไม่มีพฤติกรรมแอบแฝง ไม่มีมายาหรือเล่นเกมการบริหาร (อรุณ รักธรรม (2549: 104 – 108)

บทบาทและความสำคัญผู้บริหารการศึกษา

ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานในฐานะ ที่เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาและริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่างๆไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงานคุณลักษณะและคุณสมบัติในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำงานให้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ในเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารจึงมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้หนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่าคุณลักษณะและ พึงประสงค์ ไว้ดังต่อไปนี้ คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวพึงประสงค์ หมายถึง ต้องประสงค์ ต้องการดังนั้น คำว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงหมายถึง สิ่งที่ดีให้เห็นหรือลักษณะประจำตัวที่ดีของผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่ควรมีผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มีภาระและความรับผิดชอบในความ ก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินการ ในองค์การมีบทบาทความเป็นผู้นำโดยตำแหน่ง โดยมีภารกิจที่ต้องมอบหมายควบคุมให้ผู้ใต้ บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติในฐานะผู้นำของผู้บริหารเช่น ความรู้ บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ ความมีคุณธรรมและพฤติกรรมแสดงออกจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้บริหารควรสนใจศึกษาเพิ่มความก้าวหน้า ด้วยการปรับตนเองเพื่อนำความก้าวหน้าในการปรับตนเองนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ แก่งานการจัดการศึกษาตามที่มีหน้าที่รับผิดชอบ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 119)

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 6 แห่งข้อบังคับ ครุสภาว่าด้วยใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ พ.ศ. 2547 และอำนาจตามความในข้อ 4 และข้อ 6 แห่งข้อบังคับครุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 ประกอบกับมติคณะกรรมการคุรุสภา กำหนดมาตรฐานหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพไว้ ดังนี้

1. ให้มาตรฐานหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพเป็นเกณฑ์สำหรับคณะกรรมการคุรุสภาพิจารณารับรองหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหาร

สถานศึกษาตามมาตรฐานความรู้ส่วนหนึ่งของผู้เข้ารับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

2. มาตรฐานหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพประกอบด้วย

2.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ต้องเป็นการพัฒนาผู้เข้าฝึกอบรมให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และสมรรถนะในการประกอบอาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และ ให้สามารถประยุกต์ ใช้องค์ความรู้ในการดำเนินการได้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

2.2 โครงสร้างหลักสูตร ต้องเน้นพัฒนาสมรรถนะในการบริหารจัดการศึกษามีสาระ สำคัญสองส่วน ดังนี้

2.2.1 การฝึกอบรมภาคทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ ได้แก่ การนำความรู้ และ การเรียนรู้ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาประยุกต์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดสมรรถนะสำคัญในการปฏิบัติงาน มีระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกสัปดาห์

2.2.2 การฝึกประสบการณ์ได้แก่ การฝึกปฏิบัติงานหรือการศึกษาดูงานเพิ่มเติมเสริมทักษะด้านบริหารสถานศึกษา รวมทั้งการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามสัปดาห์

2.2.3 สมรรถนะ จุดประสงค์ของการอบรม และสาระความรู้ให้เป็นไปตามโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม แนบท้ายประกาศนี้

2.3 รูปแบบและวิธีการฝึกอบรม

2.3.1 รูปแบบการฝึกอบรม ให้มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในสถานศึกษา และใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการฝึกอบรม หรือรูปแบบอื่นใดที่สามารถก่อให้เกิดสมรรถนะตามที่กำหนด

2.3.2 วิธีการฝึกอบรม ให้ใช้วิธีการที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาด้วยตนเอง การบรรยาย การสนทนากลุ่ม การประชุมแบบมีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การแสดงบทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติระหว่างฝึกอบรม การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา กรณีศึกษา การศึกษาดูงาน การสัมมนา กลุ่มสัมพันธ์

2.4 คุณสมบัติผู้เข้าฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องมีมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ดังนี้

2.4.1 มาตรฐานความรู้ มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง และมีความรู้ตามมาตรฐานความรู้ของวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

2.4.2 มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ มีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี หรือปฏิบัติการสอนและมีประสบการณ์ในตำแหน่งหัวหน้าหมวดหรือหัวหน้าสาย หรือหัวหน้างาน หรือตำแหน่งบริหารอื่น ๆ ในสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่าสองปี

2.5 การประเมิน

2.5.1 ให้มีการประเมินผล การฝึกอบรม โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องผ่านเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

2.5.1.1 มีระยะเวลาการเข้าอบรมการฝึกอบรมภาคทฤษฎีและการประยุกต์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของระยะเวลาการฝึกอบรมในแต่ละหมวด

2.5.1.2 ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติงานครบทุกชิ้นงานตามที่กำหนดในหลักสูตร

2.5.1.3 ผ่านการประเมินผลรวมจากชิ้นงานสำคัญที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน หรือศึกษางานอย่างน้อยหนึ่งชิ้นงาน

2.5.2 ให้มีการประเมินผลโครงการโดยประมวลผลภาพรวมทั้งโครงการเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมหลักสูตร

3. มาตรฐานของหน่วยฝึกอบรม หน่วยฝึกอบรมต้องจัดฝึกอบรมโดยดำเนินดังนี้

3.1 มีหลักสูตรการอบรม รายชื่อและประวัติวิทยากรอบรม และรายการเอกสาร และสื่อประกอบการอบรม

3.2 มีวิทยากรที่มีความรู้ ประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

3.3 มีเอกสารและสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาให้เข้ารับการอบรมศึกษาก่อนฝึกอบรม

3.4 มีสาระเนื้อหาครอบคลุมองค์ความรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และมีการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการเนื้อหาทางทฤษฎี และปฏิบัติ

3.5 มีการจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติงาน หรือศึกษาดูงานด้านการบริหารสถานศึกษา

3.6 มีการประชุมสัมมนาผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังจากฝึกปฏิบัติงานหรือศึกษา ดูงาน

4. การออกวุฒิบัตร

ให้สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาและหน่วยฝึกอบรมดำเนินการออกวุฒิบัตรการฝึกอบรมร่วมกันให้แก่ผู้ผ่านการประเมินผลการฝึกอบรม (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549: 126 - 127)

คุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรฐานการกำหนดตำแหน่งของผู้บริหารสถานศึกษาดังนี้ คือ

1. ได้รับปริญญาตรีทางการศึกษา หรือปริญญาวิชาชีพอื่นที่เทียบได้ไม่ต่ำกว่านี้ซึ่ง ก.ค. รับรองว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งข้าราชการครู และทำการสอนอยู่ในสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

2. เป็นข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ตามข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

2.1 ดำรงตำแหน่งซึ่งได้รับเงินเดือนไม่ต่ำกว่าระดับ 5 มาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

2.2 ดำรงตำแหน่งซึ่งได้รับเงินเดือนไม่ต่ำกว่าระดับ 6 มาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปีและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเกี่ยวกับการบริการการศึกษา หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

2.3 ดำรงตำแหน่งซึ่งได้รับเงินเดือนไม่ต่ำกว่าระดับ 7 และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

2.4 ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาเขต หรืออาจารย์ใหญ่มาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

2.5 ดำรงตำแหน่งอาจารย์ 3 และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. ผ่านการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงตามหลักสูตร และวิธีการที่
ก.ค. กำหนด

ดังนั้นบทบาทและความสำคัญผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มี
บทบาทและเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานในฐานะ ที่เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชา
และริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้นำนโยบายและโครงการ
ต่างๆไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะและ
ความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงานคุณลักษณะและ
คุณสมบัติในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำงานให้บรรลุสำเร็จตาม
วัตถุประสงค์ (สนอง เครือมาก (2536: 146 - 149)

คุณลักษณะผู้บริหารที่ดี

การเป็นผู้นำนั้นไม่ยาก แต่การเป็นผู้นำที่ดีต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ
เกี่ยวกับความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำ และองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำ ซึ่งล้วน
แต่เป็นสิ่งที่เสริมสร้างภาวะผู้นำให้มีคุณลักษณะที่ดีขึ้น และได้มีผู้ทรงคุณวุฒิให้แนวคิด
เกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีของผู้นำไว้ดังนี้

คุณลักษณะผู้นำตามแนวคิดของ สโตกคิล (Stogdill) มี 4 ด้าน คือ

1.คุณลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristics) เช่น ความสูง น้ำหนัก
รูปร่าง หน้าตา และพลังงานเป็นต้น

2.คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personal Characteristics) เช่น ลักษณะเด่น
(Dominance) ความเป็นคนเปิดเผยไม่เก็บตัว หรือความเป็นผู้ริเริ่มอยู่เสมอ เป็นต้น

3. ทักษะและความสามารถ (Skill and Abilities) เช่น สติปัญญา (Intelligence)
ความสามารถทางเทคนิค เป็นต้น

4. ลักษณะเด่นทางสังคม (Social Factors) เช่นคนเข้าสังคมเก่ง มีสถานภาพสูง
ทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น (คณกร ตันวิบูลย์ศักดิ์ (อ้างถึงใน สุเมธี จันทร์หอม, 2538
: 44)

คุณลักษณะของผู้นำหรือผู้บริหาร 2 ด้าน คือ

1. ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วย

1.1 ความสามารถในการตัดสินใจ

- 1.2 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 1.3 ความรับผิดชอบ
- 1.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 1.5 ความกระตือรือร้น
- 1.6 ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
- 1.7 มนุษยสัมพันธ์
- 1.8 คุณธรรมจริยธรรม
- 1.9 ระเบียบวินัย
- 1.10 บุคลิกภาพ
2. ด้านคุณลักษณะวิชาชีพ ประกอบด้วย
 - 2.1 วิสัยทัศน์
 - 2.2 ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา
 - 2.3 ความสามารถในการวางแผน
 - 2.4 ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี
 - 2.5 ความสามารถในการมอบหมายงาน
 - 2.6 ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล
 - 2.7 ความสามารถในการบริหารงบประมาณ
 - 2.8 ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ
 - 2.9 ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน
 - 2.10 ความสามารถในการบริหารคุณภาพ (สุเมธี จันทร์หอม (2538 : 34)

คุณลักษณะของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพในยุคปฏิรูปการศึกษา ที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทต่าง ๆ ไปอย่างมากภายในปัจจุบัน ว่าควรมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. มองกว้างไกลอย่างต่อเนื่องและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ (Vission) สามารถที่จะกำหนดกลยุทธ์ในการบริหาร (Strategic management)
2. สามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ (Analyze situation) เพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์และ แผนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายได้อย่างเหมาะสม

3. วัตถุประสงค์การรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งสังคมภายนอกและภายในองค์กร ทั้งในและนอกเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์ความเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมา อีกด้วย

4. ความสามารถในการจัดระบบการสื่อสารให้ได้ผล (Effective communication)

เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ทั่วถึงทุกระดับขององค์กร หน่วยงาน / สถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษามีอาชีพต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี สารสนเทศ (It) เป็นอย่างดี

5. ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human resources management) ต้องสามารถวางแผนบุคคล สรรหา คัดเลือก กำหนดระบบงบประมาณ ความก้าวหน้าในอาชีพ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อให้ทราบแนวคิด ทักษะคนต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นและนำมาเป็นข้อมูลในการบริหารทรัพยากรบุคคล

6. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหาร สามารถที่จะเป็นแบบอย่างที่ดี ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้เป็นแบบอย่าง ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่การงาน แสวงหาผลประโยชน์ ให้ตนเองไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม (สุรศักดิ์ ปาเฮ (2546: 72 - 73)

พรรณสนะนักบริหารมืออาชีพควรมีลักษณะดังนี้

1. กล้าตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของนักบริหารมืออาชีพ ต้องมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยสั่งการ เป็นคนที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุผลในการตัดสินใจ

2. ไวต่อข้อมูล นักบริหารมืออาชีพ จำเป็นต้องเป็นคนที่ทันสมัย ไวต่อข้อมูลหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ฉะนั้นจำเป็นต้องเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารต่างๆ อยู่เสมอ

3. เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ นักบริหารมืออาชีพจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สามารถมองเห็นภาพ ในอนาคตและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน คือ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีการสร้างสรรค์ผลงาน ให้ปรากฏต่อสายตาเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ

5. ประสานสืบทิต นักบริหารมืออาชีพจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สามารถประสานงานกับหน่วยงาน หรือบุคคลต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถไกล่เกลี่ยข้อกรณีพิพาทได้ และขจัด ปิดเป่าปัญหา ต่างๆ ในหน่วยงานได้

6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ จะต้องคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ อยู่เสมอ

7. จูงใจเพื่อร่วมงาน จำเป็นต้องมีบุคคลที่สามารถโน้มน้าวหรือจูงใจเพื่อนร่วมงานให้เกิดความกระตือรือร้น ในการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่องานสูง ประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม รู้จักให้การชมเชย ให้รางวัลหรือบำเหน็จความชอบ

8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค จะต้องมีความอดทนอดกลั้น ต่อปัญหาอุปสรรคที่กำลังเผชิญ และพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอย่างสันติสุข ไม่หนีปัญหา และไม่หมกหมมปัญหาไว้

9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ นักบริหารมืออาชีพจะต้องรู้จักยืดหยุ่น และ อ่อนตัวตามเหตุการณ์นั้นๆ ไม่ตึงเกินไปหรือไม่หย่อนเกินไป บางครั้งก็ต้องดำเนินการในสายกลาง แต่ในบางครั้งก็ต้องมี ความเด็ดขาด

10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม จะต้องบริหารงานแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ (ถวิล อรัญเวศ (2547 : 17 – 18)

กระทรวงศึกษาธิการต้องการให้ผู้บริหารที่ดีที่ผ่านการฝึกอบรมจากสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยสรุป 10 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน
2. ด้านจริยธรรมและคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียน
3. การนิเทศงานในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน
4. การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน
5. กำกับติดตามของผู้บริหารโรงเรียน
6. การวางแผนงานของผู้บริหารโรงเรียน
7. การทำงานเป็นทีมของผู้บริหารและครูในโรงเรียน
8. การสร้างขวัญและแรงจูงใจการทำงานให้แก่ผู้ร่วมงาน
9. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน

10. การบริหารหลักสูตรของผู้บริหารโรงเรียน (จินตนา อะทะไชย (2544: 55 - 57)

คุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิผลจะดำเนินงานโดยใช้ทักษะดังนี้ การตั้งเป้าหมาย ภาวะผู้นำ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การสื่อความหมาย การให้คำปรึกษา การดำเนินงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และการลดความขัดแย้งเพื่อสร้างพลังแห่งการพัฒนา (ชาญชัย อาจินสมาจาร (2543: 25)

สรุป

ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลิกภาพที่ดีที่ควรปลูกฝังให้มีอยู่ในตัว คุณลักษณะของผู้นำที่เป็นที่พึงประสงค์ของสมาชิกเป็นสิ่งที่ต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาดังนี้ มีความรู้ ความคิดริเริ่ม ความกล้าหาญ ความเด็ดขาด ความแนบเนียน ความมีคุณธรรม ท้าทาย ความอดทน ความกระตือรือร้น ความไม่เห็นแก่ตัว ความตื่นตัว ดุลยพินิจ ความสงบเสถียร ความเห็นอกเห็นใจ ความจงรักภักดี และบทบาทและความสำคัญผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานในฐานะ ที่เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาและริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้นำนโยบายและโครงการต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงานคุณลักษณะและคุณสมบัติในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำงานให้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่วนคุณลักษณะผู้บริหารที่ดี ควรจะมีลักษณะดังนี้ 1) กล้าตัดสินใจ 2. ไวต่อข้อมูล 3.เพิ่มพูนวิสัยทัศน์ 4. ซื่อสัตย์และสร้างสรรค์ผลงาน 5.ประสานสิบทิศ 6. คิดสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ 7. จูงใจเพื่อร่วมงาน 8. ทนทานต่อปัญหาและอุปสรรค 9. รู้จักยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ 10. บริหารงานแบบมีส่วนร่วม จะต้องบริหารงานแบบให้ทีมงานมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- จินตนา อะทะไชย.(2544). “การปฏิบัติตามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร.(2543). *ศิลปะการเป็นผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี.
- ถวิล อรัญเวศ.(2547). *ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถาบันราชภัฏ.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ .
- สนอง เครือมาก.(2536). *คู่มือ ผอ.ปจ., ผช.ผอ.ปจ. หน.ปอ./ปก., ผช.หน.ปอ./ปก., อาจารย์ใหญ่. ครูใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ*. นครสวรรค์ : เรียนดี.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.(2544). *เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาและจรรยาบรรณครู*. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุเมธี จันทร์หอม.(2538). *คุณลักษณะผู้นำของศึกษานิเทศก์อำเภอที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 6*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรศักดิ์ ปาเฮ.(2546). *การนิเทศภายในหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- อรุณ รักธรรม.(2549). *หลักมนุษยสัมพันธ์การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.